

Illegale arbeidsmigranten aan de onderkant van de arbeidsmarkt: hoe werken we aan positieverbetering?

Sharon van Ede, verslag

Organisatie en discussieleiding: Rian Ederveen (*Stichting Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt*)

Spreekers: Ed Hollands (*Autonoom Centrum*), Stein Verbeek (*Instituut voor Migratie en Etnische Studies*) en Marijke Bijl (*Ondersteuningscommissie Illegale Arbeiders*)

Deelnemers: ongeveer 10 man/vrouw, van middelbare school tot middelbare leeftijd

Rian opent de workshop en legt uit dat deze vooral bedoeld is om wat meer te weten te komen over de problematiek van illegale arbeid en mogelijke oplossingen. De drie genodigde sprekers zullen eerst een en ander vertellen waarna de gelegenheid is voor vragen en discussie.

Ter inleiding vertelt **Marijke** over haar onderzoek naar illegale arbeid bij de intensieve tuinbouw in het Westland. Het onderzoek richtte zich voornamelijk op de veranderingen in de situatie van illegale arbeiders tussen begin jaren '90 en tien jaar later. De tuinbouw maakt momenteel, samen met de schoonmaak en de ICT, het meeste gebruik van illegale arbeid. Waarom er juist in die sector zoveel mensen illegale arbeid verrichten, bleek te maken te hebben met de volgende kenmerken van de sector:

- zeer arbeidsintensief
- zeer hoge productie per m²
- productie voor de exportmarkt, dus hoge druk om kosten laag te houden
- tegelijke stijging van de vraag naar het product en daling van het aanbod aan lager geschoold personeel in de regio.

Uit het onderzoek bleek dat de situatie van illegale arbeiders in Nederland in de onderzochte periode achteruit gegaan was. Bijvoorbeeld door de Wet Identificatie en de Koppelingswet kun je zonder een verblijfsvergunning geen SoFi-nummer meer aanvragen, waardoor verzekeren onmogelijk is geworden voor zwartwerkers. Ook door flexibilisering van de arbeidsrelaties is de positie van deze arbeiders verzwakt, terwijl de werkdruk gestegen is.

Als oplossing voor de problematiek van illegale arbeid en aanverwante zaken als mensensmokkel is enige tijd geleden het model van 'grenzeloze solidariteit' aangedragen¹. **Stein** legt uit wat dit model inhoudt: gezien de behoefte van Europese bedrijven aan lager geschoolde arbeid en de duidelijke wil van arbeiders van buiten de grenzen om deze leemte in te vullen, zou het wenselijk zijn om naast het 'asielloket' nog een 'tweede loket' voor arbeidsmigranten te openen. Aangezien wordt aangenomen dat dit zou leiden tot een enorme instroom van migranten, moet er tegelijkertijd een 'tweederangs burgerschap' mogelijk worden, om te voorkomen dat ons sociale zekerheidsstelsel overbelast wordt. Migrant zouden dus – tijdelijk - minder aanspraak mogen maken op sociale rechten. Daarnaast zou terugkeer gestimuleerd moeten worden door sociale premies pas uit te betalen na terugkomst in het thuisland. Voordelen (volgens de bedenkers van het model) zijn o.a. een grotere bewegingsvrijheid voor arbeidsmigranten, lagere druk op de asielprocedure, afname van mensensmokkel, verzachting van de vergrijzing in Europa en armoedebestrijding in de landen van herkomst.

Stein wijst echter ook op een aantal nadelen: de migrant loopt in de eerste fase meer risico. Het model impliceert een verschuiving naar 'informele solidariteit', d.w.z. de solidariteit

¹ "Grenzeloze Solidariteit" door Jelle van der Meer en Han Entzinger (red.), 2004 - ISBN: 90 6617 303 3

binnen het familie- en vriendennetwerk. Daarnaast wordt totaal voorbijgegaan aan de verantwoordelijkheid van de werkgevers en worden de oorzaken (zoals almaar stijgende concurrentiedruk en politieke invloed van de werkgevers) niet aangepakt. Ook wordt met dit model gekozen voor de import van arbeid in plaats van de activering van de inactieve arbeidsbevolking binnen de grenzen. Bovendien zal men bij eventuele implementatie op het probleem stuiten dat geen staat de 'soepelste' wil zijn.

Ed becommentarieert de veronderstelling van 'migratiedruk': het idee dat, zodra de grenzen opengegooid worden, er een vloedgolf van immigranten naar Europa zou trekken. Vooral nog is hiervoor geen onomstotelijk bewijs (maar toch ligt dit ten grondslag aan Grenzeloze Solidariteit). Ook het verband tussen migratie en de afbraak van sociale voorzieningen is fictief. Hoogstens zou men kunnen zeggen dat door migratie het *draagvlak* van de sociale zekerheid afneemt, maar dat is een andere discussie.

Samengevat stelt Ed dat het model geen radicaal andere visie op migratie levert en de bestaande machtsverhoudingen in stand laat. Wat hem betreft is het concept van landsgrenzen achterhaald, alsmede het idee van concurrentie tussen staten. Toch speelt de Overheid hierin een belangrijke en dubbelzinnige rol: enerzijds bevordert zij globalisering (van handel) terwijl zij anderzijds migratie probeert in te perken. Zij zou juist nieuwe ideeën moeten ontwikkelen over migratie en niet de vooroordelen (zoals het verband tussen migratie en afbraak van het sociale stelsel) moeten stimuleren.

Langzaam komen de vragen op gang. Er wordt nog wat meer gesproken over de bestaande vooroordelen en het negatieve effect van de publicatie van het boek Grenzeloze Solidariteit daarop. Ook wordt gesteld dat neoliberalisme de oorzaak is van zowel de afbraak van de sociale zekerheid als van migratie zelf.

Over de rol van de overheid wordt opgemerkt dat de controle van werkgevers beter moet, maar niet gepaard zou moeten gaan met uitzetting van de arbeiders, zoals nu wel gebeurt.

In Spanje blijken illegale arbeiders aangemoedigd te worden om zich te registreren, waardoor ze na ongeveer vijf jaar 'geregulariseerd' kunnen worden waardoor ze sociale rechten krijgen. Ook al is deze regularisatie niet wettelijk vastgelegd, in de praktijk functioneert deze methode als een tijdelijk 'tweederangs burgerschap'.

Een voordeel van het 'tweede loket' zou verder nog kunnen zijn dat illegale arbeid zichtbaar gemaakt wordt, waardoor de overheid weer verantwoordelijkheid moet nemen voor deze groep. Momenteel blijkt in Nederland het erg moeilijk om de groep te mobiliseren en te laten strijden voor meer rechten, waarschijnlijk bij gebrek aan perspectief op verbetering van de situatie.

Concluderend blijkt deze workshop voor de deelnemers vooral stof tot nadenken te hebben opgeleverd. Omdat de problematiek zo ingewikkeld is, is men niet toegekomen aan het formuleren van een concreet alternatief voor Fort Europa, anders dan het voorgestelde model van de 'grenzeloze solidariteit' in combinatie met het tweederangs burgerschap. Het lijkt wel zo te zijn dat dit model enige positieverbetering zou opleveren voor de arbeiders die nu nog 'illegaal' zijn, met name wat betreft het afdwingen van betere arbeidsomstandigheden. Maar de effecten van het afsluiten van sociale voorzieningen voor arbeidsmigranten dragen verder dan alleen de invloed op de groep zelf: met de invoering van zo'n systeem wordt gesleuteld aan de fundamenteën van onze samenleving. Ongetwijfeld zal een aantal deelnemers, mede door de interessante bijdragen van de sprekers, thuis nog verder filosoferen over *waar* de grenzen van hun eigen solidariteit precies liggen.